

Статистика, учет и аудит, 4(95)2024. стр. 94-107

DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-4.08>

Экономикадағы пәнаралық зерттеулер

FTAMP 06.71.15

ӘОЖ 327

ҚАЗАҚСТАН МЕН ҚЫТАЙДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҮНТЫМАҚТАСТЫҒЫ: АЛҒЫШАРТТАР, ФАКТОРЛАР МЕН МҮМКІНДІКТЕР

Ғ.М. Дүйсен¹, Г.Е. Рахим², А.Н. Көпбосынова^{1*}

¹ҚР ҒЖБМ Ғылым комитеті Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институты, Алматы, Қазақстан

²Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан

*Corresponding author e-mail: aluaqpb@gmail.com

Аңдатпа. Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастық географиялық жақындыққа, сауда-инвестициялық жобаларды дамытуға өзара қызығушылыққа, сондай-ақ тарихи байланыстарға негізделген. Қытай экономикасының қарқынды өсуі және оның энергетикалық ресурстарға деген жоғары қажеттілігі Қазақстанды мұнай, газ және пайдалы қазбаларды жеткізудегі маңызды серіктеске айналдырады. Қазақстан өз кезегінде ел экономикасын әртараптандыруға ықпал ете отырып, инфрақұрылымға және жоғары технологиялық салаларға қытайлық инвестицияларға мүдделі. «Жібек жолының экономикалық белдеуі» бастамасын жүзеге асыру Қазақстанның транзиттік әлеуетін нығайтады, оны халықаралық логистиканың маңызды буынына айналдырады. Үнтымақтастықтың дамуы екіжақты сауда мен бірлескен инвестициялық жобалардың ұлғаюымен қатар жүріп, Қазақстан-Қытай әріптестігінің тұрақты экономикалық өсу үшін маңыздылығын айқындайды. Энергетикадан бөлек, ауыл шаруашылығы, өңдеу өнеркәсібі және цифрлық технологиялар салаларында ынтымақтастық артып, Қазақстанның экономикалық тұрақтылығын күшейту байқалады. Зерттеудің мақсаты – Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығының алғы шарттарын, тенденцияларын мен ерекшеліктерін талдау, сондай-ақ оның дамуы мен тұрақтылығына әсер ететін факторларды анықтау. Зерттеу әдістеріне халықаралық ұйымдар мен Қазақстан мен Қытайдың статистикалық агенттіктерінің мәліметтерін пайдалана отырып, Қазақстан-Қытай ынтымақтастығының сауда, инвестициялық және энергетикалық аспектілерін талдаудың аналитикалық, тарихи-салыстырмалы және статистикалық тәсілдері кіреді.

Түйін сөздер: экономикалық ынтымақтастық, инвестиция, инфрақұрылым, жоғары технологиялық салалар, экономикалық өсу, тұрақты даму.

Негізгі ережелер. Мақалада сауда және инвестиция саласындағы өзара қызығушылыққа негізделген Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығының алғышарттары мен ерекшеліктері талқыланады. Энергияға айтарлықтай мұқтаж Қытай Қазақстанды тұрақты энергиямен қамтамасыз ету саласындағы стратегиялық серіктес ретінде қарастырады. Қазақстан өз кезегінде экономиканы әртараптандыру, инфрақұрылым мен жоғары технологиялық өндірістерді дамыту үшін Қытай инвестициясын тартуға мүдделі. Елдер арасындағы көлік дәліздері мен экономикалық

Cite this article as: Duisen G.M., Rakhim G.Y., Kopbossynova A.N. Economic cooperation between Kazakhstan and China: prerequisites, factors and possibilities. *Statistics, accounting and audit*. 2024, 4(95), 94-107. (In Kaz.). DOI: <https://www.doi.org/10.51579/1563-2415.2024.-4.08>

байланыстарды нығайтуға көмектесетін «Бір белдеу және бір жол» бастамасының рөлі ерекше атап өтіліп, экономиканың тұрақты өсуі үшін ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп және цифрлық технологиялар саласындағы ынтымақтастық перспективалары қарастырылады.

Кіріспе. Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығын зерттеудің өзектілігі оның екі елдің экономикалық өсуі мен тұрақты дамуы үшін маңыздылығымен, сондай-ақ аймақтық және жаһандық үдерістерге ықпалымен байланысты. Әлемдік экономика түрлі сын-қатерлерге, соның ішінде геосаяси шиеленістерге, энергетикалық дағдарыстарға және пандемияның салдарына тап болған қазіргі жағдайда Қазақстан мен Қытайдың экономикалық әріптестігі ерекше маңызға ие болып отыр.

Әлемдік энергетикалық нарықтардағы тұрақсыздық және Қазақстанның экономиканы әртараптандыруға ұмтылысы жағдайында Қытаймен ынтымақтастық экономиканың жаңа бағыттарын дамытуға мүмкіндік береді. Ол өнеркәсіптік өндірісті, ауыл шаруашылығын және жоғары технологияларды қамтиды, бұл экономикалық серіктестікке осы бағыттардың әлеуетін және олардың даму перспективаларын бағалауға мүмкіндік береді. Қазақстан инфрақұрылымды дамытуға және Азия мен Еуропа арасындағы көлік-логистикалық дәліздерді құруға бағытталған Қытайдың «Бір белдеу, бір жол» бастамасын жүзеге асыруда шешуші рөл атқарады. Бұл ынтымақтастықты зерттеу Орталық Азия мен әлем үшін экономикалық және геосаяси салдарларды бағалау контекстінде өзекті болып табылады.

Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығын зерттеу негізгі экономикалық үрдістер мен проблемаларды анықтауға ғана емес, сонымен қатар екіжақты қарым-қатынастарды одан әрі нығайтудың тиімді стратегияларын ұсынуға мүмкіндік береді. Бұл зерттеуді заманауи жағдайда өзекті және маңызды етеді.

Осы зерттеудің мақсаты – Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығының алғышарттарын, динамикасы мен ерекшеліктерін талдау, сондай-ақ оның дамуы мен тұрақтылығына әсер ететін факторларды анықтау болып табылады.

Материалдар мен негізгі әдістер. Бұл мақсатқа жету үшін келесі әдістер қолданылды:

1) Аналитикалық әдіс – сауда, инвестициялық ағындар мен энергетикалық өзара іс-қимылды қоса алғанда, Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың негізгі аспектілерін бағалау үшін қолданылды. Бұл әдіс екіжақты қатынастардың дамуына әсер ететін негізгі тенденциялар мен факторларды анықтауға мүмкіндік берді.

2) Тарихи-салыстырмалы әдіс – Қазақстан мен Қытайдың экономикалық саясатының негізгі кезеңдері мен өзгерістерін, сондай-ақ олардың ынтымақтастықтың дамуына ықпалын анықтауға көмектесе отырып, екі ел арасындағы әртүрлі кезеңдердегі экономикалық қатынастардың эволюциясын зерттеу үшін қолданылды.

3) Статистикалық талдау – сауда балансына, инвестициялар көлеміне және экономикалық өсуге қатысты деректерді сандық зерттеу үшін қолданылды. Статистикалық көрсеткіштерді талдау экономикалық өзара іс-қимылдың динамикасы мен ауқымын объективті бағалауға мүмкіндік берді.

Деректер көздеріне халықаралық ұйымдардың есептері (мысалы, Дүниежүзілік банк, Халықаралық валюта қоры), елдердің ресми мемлекеттік құжаттары, сондай-ақ Қазақстан Республикасының СЖРА Ұлттық статистика бюросының және Қытайдың Ұлттық статистикалық бюросының статистикалық мәліметтері жатады.

Әдебиеттік шолу. Соңғы уақытта Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастық осы елдердің сыртқы саясатының басым бағыттарының біріне айналды, бұл осы мәселеге ғылыми қызығушылықты айқындайды. Мысалы, А.Серікқалиеваның еңбегінде «Бір белдеу, бір жол» саяси бастамасының Қазақстан мен Қытай арасындағы өзара іс-қимылды тереңдетуге әсері талданады. Автор Қазақстанның маңызды транзиттік буын ретіндегі рөлін атап көрсете отырып, серіктестіктің ішкі, саяси және әлеуметтік аспектілерін зерттейді. Мақалада сонымен қатар Қытайдың өсіп келе жатқан қатысуына байланысты қиындықтар мен Қазақстанның көпвекторлы саясаты аясында теңгерімді құру қажеттілігі талқыланады [1]. Вандерхилл Р. және оның әріптестері Қазақстанның Ресей мен Қытай сияқты ірі державалар арасындағы теңгерімге бағытталған саясатын талдайды. Зерттеуде көпвекторлық Қазақстанның икемді сыртқы саясат үлгісін көрсете отырып, егемендігін нығайтуға мүмкіндік беретіні атап өтілген [2]. Бұл зерттеулердің негізгі екі елдің саяси және экономикалық күн тәртібін ескере отырып, ынтымақтастықтың әртүрлі кезеңдеріндегі маңызды бағыттары контекстінде Қазақстан-Қытай қарым-қатынастарын талдауға арналған.

Цзя жұмысында [3] атап өтілгендей, Қазақстан «Белдеу және жол» жобасын жүзеге асыруда Қытаймен өзара іс-қимылды қалыптастыруда маңызды рөл атқарды. Цзя Қазақстанның жобаға қатысуы елге инфрақұрылымды жаңғыртуға, көлік секторына инвестиция тартуға және көп векторлы даму арқылы стратегиялық автономияны сақтай отырып, тұрақты дамуды қамтамасыз етуге мүмкіндік беретінін атап көрсетеді.

Зерттеуші А.Битабарова «Жаңа Жібек жолы» жобасы аясында Қытай мен Қазақстанның өзара әрекеттестігін және оның Орталық Азияға әсерін талдайды [4]. Автор бұл ынтымақтастықтың саяси және экономикалық аспектілерін қарастырып, қазақстандық стратегиялар мен саяси бастамаларға деген көзқарастарға ерекше назар аударады.

Қазіргі уақытта екіжақты экономикалық ынтымақтастық тек көліктік коммуникацияларға ғана емес, сонымен қатар өнеркәсіптік кооперацияның кеңірек нысандарын және соңғы уақытта ауыл шаруашылығынан, машина жасаудан бастап табиғи ресурстарды өңдеуге дейінгі әртүрлі секторларды қамтиды [5]. Кейбір зерттеушілер атап өткендей, Қытайдың өршіл бастамасы инфрақұрылым, сауда және энергетикалық жобаларды ілгерілету арқылы энергетикалық қауіпсіздікті жақсартуға және экономикалық дамуға жәрдемдесуге бағытталған [6, 7].

Қазақстан-Қытай ынтымақтастығының негізгі аспектілерінің бірі жаңа көліктік-логистикалық дәліздерді және онымен байланысты инфрақұрылымды салу [8], оның ішінде екі ел арасындағы энергетикалық ынтымақтастықты дамыту [9] болды. Қазақстан – Орталық Азиядағы тікелей шетелдік инвестициялардың ірі алушысы, онда Қытай жетекші орынға ие [10].

Осылайша, Қазақстанның Қытаймен ынтымақтастыққа бағытталған көпвекторлы сыртқы саясатын қарастыратын зерттеулер екіжақты өзара іс-қимылдың бірнеше негізгі аспектілеріне назар аударады және геосаяси және экономикалық мүдделердің теңгеріміне қатысты бірқатар ғылыми проблемаларды анықтайды. Осындай зерттеулердің маңызды аспектілерінің бірі – «Бір белдеу, бір жол» бастамасы аясындағы экономикалық ынтымақтастықты талдау. Қазақстан осы жобада экономикалық даму мен көлік байланысын нығайтудың келешегін көре отырып, белсенді түрде алға жылжуда. Келесі негізгі аспект энергетикалық ынтымақтастыққа

қатысты, өйткені Қазақстан мұнай мен газдың негізгі жеткізушісі болып табылады, бұл оны энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз етуде Қытай үшін қажетті серіктес етеді. Осыған қарамастан, зерттеулер Қазақстанға өзінің энергетикалық нарықтарын әртараптандыруға мүмкіндік беретін ұзақ мерзімді стратегиялар туралы мәселені көтереді. Тұтастай алғанда, Қазақстанның Қытайға қатысты көпвекторлы саясаты халықаралық қатынастардың әртүрлі аспектілерін ескеруді талап ететін күрделі және көп қырлы проблема болып табылады.

Нәтижелер және талқылау. Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығының экономикалық алғышарттарын зерттеу екі ел арасындағы сауда-экономикалық қатынастарды дамытуға ықпал ететін негізгі факторларды анықтауға бағытталған. Негізгі алғышарттарға Қытайдың қарқынды экономикалық өсуді қолдау үшін энергетикалық ресурстарға қажеттілігі және халықаралық транзиттік бағыттардағы маңызды буын болып табылатын Қазақстанның қолайлы географиялық орналасуы жатады.

Қытайдың қарқынды экономикалық өсуі және оның энергия ресурстарына деген үнемі өсіп келе жатқан қажеттілігі Қазақстанды энергетикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету және Қытай экономикасының тұрақты дамуын қамтамасыз етудегі маңызды серіктеске айналдырады. Қытай әлемдегі екінші ірі экономика ретінде мұнай, табиғи газ және металдар сияқты ресурстардың едәуір көлемін талап ете отырып, экономикалық өсудің жоғары деңгейін ұстап тұру қажеттілігіне тап болады. Қазақстан бай табиғи ресурстарға, әсіресе энергия ресурстарына ие бола отырып, Қытай үшін стратегиялық жеткізуші болады. Қытайдың Қазақстандағы инвестициялық белсенділігі, әсіресе инфрақұрылымдық және жоғары технологиялық жобаларда екіжақты қатынастарды нығайтуға ықпал етеді. Нәтижесінде Қытаймен ынтымақтастық жаңа нарықтар мен технологияларға қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, Қазақстанның экономикалық дамуы үшін стратегиялық маңызды болып саналады.

Қазіргі уақытта Қытай Қазақстанның ең ірі сауда серіктесі болып табылады. Оның географиялық орналасуы, энергетикалық ресурстары немесе аймақтық саяси және қауіпсіздік серіктесінің рөлі болсын, Қазақстанның Қытай үшін маңыздылығы айқын [11]. Қазақстан-Қытай серіктестігінің маңыздылығын растайтын негізгі факторлар (1-сурет).

Әлемдегі ең ірі инвесторлар мен жетекші экономикалардың бірі Қытаймен өзара іс-қимыл Қазақстанның тұрақты ілгерілеуінің және сауда-инвестициялық әлеуетін іске асырудың ұзақ мерзімді факторы болып табылады.

Қазақстан мұнай мен көмірсутектер экспортына тәуелділікті азайтуға ұмтыла отырып, өз экономикасын әртараптандыру бойынша белсенді жұмыс істеуде. Қытаймен ынтымақтастық Қазақстанның жаңғырту және орнықты даму жөніндегі стратегиялық мақсаттарына жауап бере отырып, өнеркәсіпті, ауыл шаруашылығын, инновациялық және жоғары технологиялық салаларды дамытуға ықпал етеді (1-кесте).

1-сурет – Қазақстан-Қытай серіктестігінің маңыздылығын растайтын негізгі факторлар

Ескерту – авторлар құрастырған

Кесте 1 – Екіжақты байланыстар мен өзара тиімді серіктестікті нығайтуда стратегиялық рөл атқаратын салалар арасындағы экономикалық ынтымақтастықты дамыту

№	Өнеркәсіп	Қызмет бағыты	Кәсіпорындардың қатысуы
1	Энергетика (мұнай және газ)	Энергетика саласы Қазақстан-Қытай экономикалық ынтымақтастығының негізгі бағыты болып табылады. Қазақстанның маңызды мұнай мен газ қоры бар, бұл оны Қытай үшін маңызды энергия жеткізушісі етеді.	Қазақстандағы мұнай кен орындарын игеруге қатысады және өндіруші кәсіпорындарды жаңғыртуға инвестиция салады. Қазақстан мен Қытайды байланыстыратын мұнай құбырлары мен газ құбырларының құрылысы энергия ресурстарын тұрақты және жылдам жеткізуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.
2	Металлургия	Металлургия секторы елдер арасындағы ынтымақтастықта шешуші рөл атқарады. Қазақстан уран, мыс, темір және мырыш сияқты металдардың ірі өндірушісі және экспорттаушысы болып табылады. Қытайға өнеркәсіптік өсуді қолдау үшін осы ресурстар қажет.	металлургия өнеркәсібін жаңғыртуға және Қытай нарығына қазақстандық өнімдердің экспортын арттыруға үлес қосып, Қазақстандағы металдарды өндіру мен өңдеуге инвестиция салады.

1 кесте жалғасы

3	Ауыл шаруашылығы	екіжақты ынтымақтастықтың перспективалық бағытын білдіреді. Қытай нарығы сапалы ауыл шаруашылығы өніміне мұқтаж, ал Қазақстан үлкен жер ресурстарына және ауыл шаруашылығын жүргізу үшін қолайлы жағдайларға ие. Қазақстан Қытайға бидай, ет, майлы дақылдар және басқа да өнімдерді экспорттайды.	қазіргі заманғы технологиялар мен инфрақұрылымға инвестиция сала отырып, Қазақстанның агроөнеркәсіптік кешенін дамытуға қатысады.
4	Инфра-құрылым	Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық қарым-қатынаста инфрақұрылымдық жобалар маңызды рөл атқарады: Орталық Азия мен Қытайды байланыстыратын көлік дәліздері дамып келеді, автомобиль жолдарының, теміржол желілерінің және логистикалық орталықтардың салынуы көлік байланысын жақсартады және тауар айналымының өсуіне ықпал етеді.	Маңызды жобаларға теміржол бағыттарын салу және қолданыстағы көлік желілерін жаңғырту, жеткізу мерзімдерін қысқарту және көлік шығындарын азайту кіреді.

Ескерту: авторлар құрастырған

2023 жыл Қытай-Қазақстан қарым-қатынасының жаңа «алтын 30 жылдығының» басталуын белгілеп, бұл ынтымақтастықтың кеңеюіне жол ашады. Екі мемлекет те даму стратегияларының дәйектілігін күшейтуді, барлық деңгейлердегі алмасулар мен өзара іс-қимылдарды жандандыруды көздей отырып, жоғары деңгейде қол жеткізілген маңызды уағдаластықтарды орындауға шоғырланған. Бұл өзара іс-қимыл сауданың көлемі мен әртараптандырылуын арттыра отырып, кешенді стратегиялық әріптестікті нығайтуға ықпал етеді, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада өңірдегі экономикалық өсу мен тұрақтылыққа ықпал ететін бірлескен инвестициялар мен инфрақұрылымды дамытуды ынталандырады. Бұған 2-кестеде келтірілген Қазақстан мен Қытайдың сыртқы саудасын сипаттайтын мәліметтер дәлел.

Кесте 2 – Қазақстан мен Қытай арасындағы сыртқы сауда көрсеткіштері, мың АҚШ доллары

Жыл	Сауда айналымы		Экспорт		Импорт	
	жалпы	тауар айналымының жалпы көлеміндегі елдің үлес салмағы, %	жалпы	экспорттың жалпы көлеміндегі елдің үлес салмағы, %	в жалпы	импорттың жалпы көлеміндегі елдің үлес салмағы, %
2020	15798567,6	18,3	9 420579,1	19,8	6377988,6	16,4
2021	18000962,5	17,7	9 772505,6	16,2	8228456,9	19,9
2022	24203945,2	17,9	13060205,5	15,4	11143739,7	21,9
2023	30055389,6	21,5	14666158,3	18,5	15389231,3	25,5

Ескерту: авторлар дереккөз негізінде құрастырған [12]

Қазақстан мен Қытай арасындағы 2020-2023 жылдар аралығындағы сыртқы сауда көрсеткіштерін талдау тауар айналымының айтарлықтай өскенін және экспорт пен импорт үлесінің өзгергенін көрсетеді:

1) 2020 жылы тауар айналымының жалпы көлемі 15,798 млрд АҚШ долларын құрап, 2023 жылға қарай 30,055 млрд долларға дейін ұлғайып, 90,3%-ға өсуді білдіреді, осылайша елдер арасындағы сауда-экономикалық ынтымақтастықтың жанданғанын

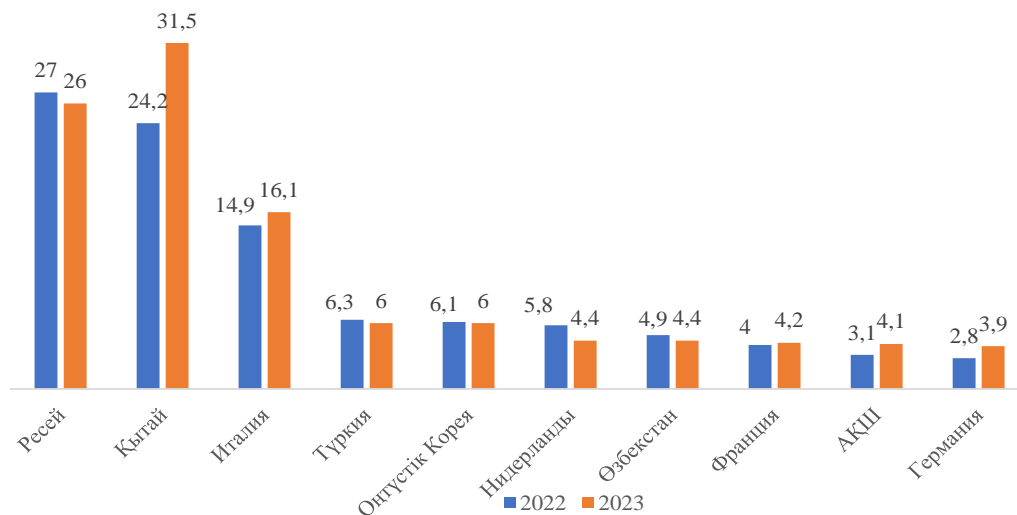
көрсетеді. Қазақстанның жалпы тауар айналымындағы Қытайдың үлес салмағы да 2020 жылы 18,3%-дан 2023 жылы 21,5%-ға дейін ұлғайды, бұл Қытайдың Қазақстанның сауда құрылымындағы өсіп келе жатқан рөлін көрсетеді.

2) Қазақстаннан Қытайға экспорт көлемі 2020 жылы 9,421 млрд доллардан 2023 жылы 14,666 млрд долларға дейін жетіп, 55,7%-ға өсті. Алайда, Қазақстан экспортының жалпы көлеміндегі экспорт үлесі 2020 жылғы 19,8%-дан 2023 жылы 18,5%-ға дейін төмендеді, бұл Қазақстанның сыртқы нарықтарының әртараптанғанын немесе басқа елдерге экспорттың артқанын көрсетеді.

3) Қытайдан Қазақстанға импорт 2020 жылы 6,378 миллиард доллардан 2023 жылы 15,389 миллиард долларға дейін, яғни 141,2%-ға өсті. Қазақстан импортының жалпы көлеміндегі импорттың үлес салмағы 2020 жылы 16,4%-дан 2023 жылы 25,5%-ға дейін өсті, бұл Қазақстанның Қытай импортына тәуелділігінің, әсіресе тауар айналымының өсуі жағдайында артқанын айғақтайды.

Бұл өзгерістер өсіп келе жатқан өзара тәуелділік жағдайында Қазақстан мен Қытай арасындағы экономикалық ынтымақтастықтың тереңдеуін бейнелейді, сондай-ақ Қытайдың Қазақстан үшін негізгі сауда серіктесі ретіндегі маңыздылығын атап көрсетеді.

Қазақстан мен Қытай екіжақты байланыстар мен өзара тиімді әріптестікті нығайтуда стратегиялық рөл атқаратын энергетика, металлургия, ауыл шаруашылығы және инфрақұрылым сияқты негізгі секторларда экономикалық ынтымақтастықты белсенді дамытуда. 2023 жылы Қытай Қазақстанның бас сауда серіктесі болды (2022 жылы Ресей бірінші орынды иеленді) (2-сурет) [13].

2-сурет – Қазақстан Республикасының елдер бойынша сауда айналымы, миллиард АҚШ доллары

Ескерту – авторлар дереккөз негізінде құрастырған [13].

Бүгінгі таңда Қазақстанның Қытай – Еуропа – Қытай Еуразиялық бағдарындағы үлесі Транссібір темір жолы немесе Қиыр Шығыс арқылы өтетін басқа бағыттардың үлесінен айтарлықтай асып түседі. Жалпы, Қытай мен Қазақстан арасында жүк тасымалының өсу үрдісі байқалады, оның көлемі 2022 жылы рекордтық 23 млн тоннаға жетті, бұл өткен жылмен салыстырғанда 15%-ға артық [14].

Соңғы бірнеше онжылдықта Қытайдың қарқынды экономикалық өсуі оның энергетикалық және шикізаттық ресурстарға деген қажеттілігін едәуір арттырды. Бұл өсім индустрияландыру, урбанизация, инфрақұрылымды дамыту және экспорттың жоғары деңгейіне байланысты. Нәтижесінде Қытай табиғи ресурстарға бай Қазақстанмен ынтымақтастықты өзінің энергетикалық қажеттіліктерін қамтамасыз етудің маңызды элементіне айналдыра отырып, энергия мен ресурстардың ірі әлемдік тұтынушысы болды.

Қазақстан мен Қытай өндірістік қуат саласында ынтымақтасатын алғашқы елдер болуы мүмкін. Екі елдің үкіметтері көп деңгейлі қондыру және айырбастау механизмін белсенді түрде құруда, сондай-ақ өндірістік қуаттар саласындағы көптеген ынтымақтастық жобаларын іске асыруға ықпал етуде. Соңғы жылдары Қазақстанда Geely, Chery және Changan сияқты көптеген қытайлық автомобиль брендтері танымал бола бастады.

Екі ел де өзара тиімділік пен ұтысқа ие ынтымақтастық принципін ұстанып, даму саясатының сәйкестігі мен үйлестіруін белсенді түрде күшейтіп, өндірістік қуат саласындағы ынтымақтастықтың табысты жолына түсті. Өндірістік қуат саласындағы қытай-қазақ ынтымақтастығы екі жақтың даму қажеттіліктерін қанағаттандырады. Ол ерте басталып, іргетасы берік, тетіктері жан-жақты, бүкіл әлемге үлгі болып, жемісті нәтижелерге қол жеткізді.

Жаңа энергетика Қытай мен Қазақстан арасындағы даму әлеуеті зор ынтымақтастық салаларының бірі болып табылады. Соңғы жылдары Қазақстанда «Бір белдеу және бір жол» бастамасы аясында екі ел арасындағы энергетика саласындағы ынтымақтастықтың бірқатар жаңа жоғары сапалы жобалары сәтті жүзеге асырылып, жұмыс істеуде. Жаңатас жел электр станциясы, Тұрғысын су электр станциясы (СЭС) және Ақмола облысының жел энергетикалық кешені сияқты жобалар Қазақстанның экономикалық дамуына және төмен көміртекті трансформацияға қуатты серпін береді.

Жаңа энергия дамыған өндірістік қуаттар мен орасан зор даму әлеуетін білдіреді. Қытай жаңа жаһандық энергетика саласын қарқынды дамытудың тарихи мүмкіндігін пайдалану үшін Қазақстанмен бірлесіп жұмыс істеуге, саясат пен стандарттарды жақсартуға, инвестициялық және басқа салаларда сындарлы ынтымақтастықты жалғастыруға, ішкі өнеркәсіпті жаңғыртуға және экономикалық дамуға жәрдемдесуге дайын. Сонымен қатар, екі елдің халықтарына көбірек пайда әкелу үшін экономика, сауда, өндірістік әлеует және басқа салалардағы елдер арасындағы өзара тиімді ынтымақтастықты дамытуға дайын.

Соңғы 15 жылда Қазақстанға 25 миллиард долларға жуық қытайлық инвестиция тартылды. 2023 жылы Қытайдың Қазақстан экономикасына салған инвестициясының көлемі 16%-ға өсіп, 1,8 миллиард долларға жетті.

Қазақстанда Қытаймен бірлесіп жалпы сомасы 14,5 миллиард доллар болатын 45 жоба жүзеге асырылуда. Барлығы Қытай капиталының қатысуымен 4700-ден астам кәсіпорын бар. 3-суретте China Global Investment Tracker-де ұсынылған «Бір белдеу, бір жол» жобасы бойынша 2013 жылдан бастап 2023 жылдың маусымына дейінгі аралықтағы шетелдік Қытай инвестициясының көлемі туралы деректер көрсетілген [15].

3-сурет – «Бір белдеу – бір жол» жобасы бойынша 2013 жылдан 2023 жылғы маусымға дейінгі Қытай инвестициялары

Ескерту: авторлар дереккөз негізінде құрастырған [15]

2022 жылы қаңтар және ақпан айларында инвестициялар салыстырмалы түрде жақсы өсуді көрсетті, бірақ Шанхайдағы карантин бірнеше ай бойы белсенділіктің төмендеуіне әкелді. 2022 жылдың бірінші жартыжылдығында инвестиция 2021 жылдың бірінші жартыжылдығымен салыстырғанда шамамен 30%-ға төмендеп, 16 миллиард доллардан аз болды. Жалпы, 2022 жылы «Бір белдеу, бір жол» жобасы бойынша Қытайдың тікелей шетелдік инвестициясы 30,05 миллиард долларды құрады [15].

Қытайлық компаниялар дамушы елдердің экономикасына белсенді түрде инвестиция салып, онда оқу орталықтары мен ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық бағдарламалар құруда. Кейбір зерттеушілер ғылыми-зерттеу институттарымен және жетекші университеттермен академиялық алмасуды кеңейту, сондай-ақ елдер арасындағы жоғары технологиялар мен инновациялар саласындағы ынтымақтастықты тереңдету қажеттігін атап өтеді [16].

Болашақта Қазақстан-Қытай ынтымақтастығын нығайту үшін келесі перспективалық бағыттар мен шараларды белгілеуге болады:

1) ғылыми және білім саласындағы ынтымақтастықты кеңейту. Қытай дамушы елдердегі оқу орталықтары мен ғылыми бағдарламаларды дамытуға белсенді түрде инвестиция салуда. Қазақстан бұл тәжірибені қытайдың жетекші университеттерімен және зерттеу институттарымен академиялық алмасуларды, тағылымдамаларды және бірлескен зерттеулерді күшейте отырып, Қазақстандық мамандарға озық технологияларды игеруге және елдегі кәсіби даярлық сапасын жақсартуға мүмкіндік бере алады.

2) жоғары технологиялар және инновациялар саласындағы бірлескен зерттеулер мен жобалар. Ақпараттық технологиялар, жасанды интеллект, жасыл энергетика және медициналық технологияларды қоса алғанда, инновациялық саладағы ынтымақтастықты тереңдету қазақстан экономикасын жаңғыртудың маңызды факторы болып табылады. Бірлескен ғылыми орталықтарды, зертханалар мен технопарктерді

ұйымдастыру озық қытайлық технологияларды енгізуге және өзіміздің ғылыми әлеуетімізді дамытуға көмектеседі.

3) инфрақұрылымға және логистикаға инвестициялар. «Жібек жолының экономикалық белдеуі» бастамасын жүзеге асыру инфрақұрылымды жақсарту және қазақстанның транзиттік әлеуетін арттыру үшін айтарлықтай мүмкіндіктер береді. Теміржол және автомобиль жолдары сияқты көлік дәліздерін салу және жаңғырту саласындағы ынтымақтастық қазақстанның халықаралық логистиканың маңызды буынына айналуына, елдің транзиттік хаб ретіндегі ұстанымын нығайтуға мүмкіндік береді.

4) қолайлы инвестициялық ахуал құру. Қазақстан шетелдік инвесторлар үшін жағдайды жақсарту, соның ішінде реттеуді жеңілдету, бизнес-процестердің ашықтығын арттыру және инвесторлардың құқықтарын қорғау, сол арқылы қытайлық компанияларды көбірек тарту, Қазақстан экономикасын әртараптандыру бойынша жұмысты жалғастыруы қажет.

5) энергетика саласындағы ынтымақтастықты тереңдету. энергия ресурстарына мұқтаж Қытай Қазақстанның осы саладағы маңызды серіктесі болып қала береді. Энергетикалық жобаларды одан әрі дамыту, оның ішінде жаңартылатын энергия саласындағы бірлескен бастамалар экологиялық тұрақтылыққа және жаңа жұмыс орындарын құруға ықпал етеді.

Бұл шаралар елдер арасындағы экономикалық өзара іс-қимылды нығайтуға, Қазақстан экономикасының тұрақтылығы мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға және Қытаймен ұзақ мерзімді серіктестіктің негізін қалауға көмектеседі.

Қорытынды. Зерттеу нәтижелері Қазақстан мен Қытайдың экономикалық ынтымақтастығы сауда, инвестиция және энергетика салаларындағы өзара мүдделерге негізделгенін және оны екі елдің экономикасының дамуының маңызды факторына айналдыратынын көрсетті. Қытай өзінің ауқымды ресурстық қажеттіліктері мен технологиялық мүмкіндіктерінің арқасында инфрақұрылымды жаңғыртуға және экономикалық өсуді ынталандыруға көмектесетін Қазақстан үшін стратегиялық серіктес ретінде әрекет етеді. Қазақстан үшін Қытаймен ынтымақтастық транзиттік бағыттарды дамыту арқылы халықаралық логистикадағы позициясын нығайтып қана қоймай, экономиканы әртараптандыру мен жоғары технологияларды тартудың жаңа мүмкіндіктерін ашады.

Талдау көрсеткендей, бұл серіктестік жоғары технологиялық салаларға инвестициялар тартуға және инновациялық жобаларды дамытуға мүмкіндік бере отырып, қазақстандық экономиканы әртараптандыруға ықпал етеді. Келешекте Қазақстан-Қытай ынтымақтастығы орнықты дамудың жаһандық сын-қатерлері мен мақсаттарына жауап бере отырып, жасыл энергетика мен экологиялық таза технологияларды қоса алғанда, орнықты даму салаларында одан әрі тереңдетуге әлеуеті бар. Бірлескен білім беру және ғылыми жобаларды ілгерілету өзара тәуелділікті нығайтудың және Қазақстанның әлемдік аренадағы бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектесетін халықаралық өндіріс тізбегіне интеграцияланудың маңызды факторы болып табылады.

Қытай негізгі салалардағы саясат пен стандарттарды жетілдіре отырып, жаңа жаһандық энергетикалық индустрияның қарқынды өсуінің тарихи мүмкіндігін пайдалану үшін Қазақстанмен белсенді ынтымақтасуға ниетті. Қазақстан мен Қытай инвестициялық және басқа да салалардағы сындарлы өзара іс-қимылды жалғастыруды, ұлттық өнеркәсіпті жаңғырту мен экономиканы дамытуға жәрдемдесуді, экономика,

сауда және өндірістік әлеует саласындағы өзара тиімді ынтымақтастықты нығайтуды жоспарлап отыр.

Ұзақ мерзімді перспективада әлемдік экономикалық үрдістерді және тұрақты дамуға көшуді ескере отырып, Қазақстан-Қытай байланыстарын нығайту бұдан да терең нәтиже бере алады. Елдер төмен көміртекті экономикаға көшуді қолдау үшін жасыл энергетика мен таза технология жобаларын дамыта алады. Бірлескен ғылыми-зерттеу және білім беру бастамаларына, сондай-ақ инфрақұрылымдық және технологиялық жобаларға инвестициялау өзара тәуелділік пен бәсекеге қабілеттілік үшін жағдай жасайды.

Осылайша, Қазақстан мен Қытай арасындағы стратегиялық әріптестік тұрақты өсудің, Қазақстанның жаһандық өндіріс пен сауда тізбегіне интеграциялануының және қазіргі әлемдік экономиканың сын-қатерлері мен мүмкіндіктеріне жауап бере отырып, оның халықаралық аренадағы позициясын нығайтудың маңызды факторы болып табылады.

Қаржыландыру туралы ақпарат. Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің «Орталық Азия мен Қытайдың көпжақты ынтымақтастығы: әрекеттестіктің алғашқы кезеңінен бастап стратегиялық серіктестікке дейін» ЖТН: BR24993008 атты мақсатты қаржыландыру бағдарламасы аясында дайындалған.

Әдебиеттер тізімі

1. Сериккалиева А. Инициатива «Один пояс, один путь» и новая конфигурация казахстанско-китайских отношений // Журнал восточных исследований. - 2023. - №107 (4). – С. 24–31. <https://doi.org/10.26577/JOS.2023.v107.i4.03>.
2. Vanderhill R., Joireman S. F., & Tulepbayeva R. Between the bear and the dragon: Multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers // International Affairs. – 2020. - № 96. – P.975–993. <https://doi.org/10.1093/ia/iaaa061>.
3. Tjia L.Y. Fragmented but enduring authoritarianism: Supply-side reform and subnational entrepreneurialism in China’s rail delivery services // The China Quarterly. – 2023. - № 256. – P. 905–918. <https://doi.org/10.1017/S0305741023000516>.
4. Bitabarova A. G. Unpacking Sino–Central Asian engagement along the new Silk Road: a case study of Kazakhstan // Journal of Contemporary East Asia Studies. – 2018. - №7. – P. 149–173. <https://doi.org/10.1080/24761028.2018.1553226>.
5. Harutyunyan A. China-Kazakhstan: Cooperation within the Belt and Road and Nurly Zhol // Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies. – 2022. - № 16. – P. 281–297. <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2128135>.
6. Lim G., Tjia L. Y. nor, & Murashkin N. Opportunities and Challenges of China’s Economic Ties with Kazakhstan: Looking Back to Look Forward // The Chinese Economy. – 2024. – P.1–14. <https://doi.org/10.1080/10971475.2024.2373643>.
7. Nabyeva, K. Win-win or Win-lose? China-Kazakhstan Energy Cooperation within the Belt and Road Initiative [Electronic resource]. - Available at: https://www.asienhaus.de/fileadmin/_migrated/news_uploads/Blickwechsel_China-Kazakhstan_Energy_Cooperation_within_the_Belt_and_Road_Initiative.pdf (қаралған күні: 05.07.2024).
8. Казахстан-Китай: контуры и динамика сотрудничества [Электронды ресурс]. - Available at: <https://kazvedomosti.kz/article/kazahstan-kitaj-kontury-i-dinamika-sotrudnichestva> (accessed: 19.09.2024).
9. Kembayev Z. Development of China–Kazakhstan Cooperation // Problems of Post-Communism. – 2020. - № 67(3). – P.204–216. <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1545590>.
10. Опубликована часть списка из 55 казахстанско-китайских проектов: МИИР представила свою часть проектов [Электронды ресурс]. - Available at: <https://inbusiness.kz/ru/news/opublikovana-chast-spiska-55-kazahstansko-kitajskih-proektov> (accessed: 18.07.2024).
11. Китайско-казахстанское торгово-экономическое сотрудничество создает новые возможности для Казахстана [Электронды ресурс]. - Available at: https://www.kt.kz/rus/authors_column/kitaysko-kazahstansкое_torgovo-ekonomicheskoe_1377961993.html (accessed: 12.08.2024).
12. Данные Бюро национальной статистики Агентства по стратегическому планированию и реформам РК [Электронды ресурс]. - Available at: <https://www.stat.gov.kz> (accessed: 05.07.2024).

13. Китай стал главным торговым партнером Казахстана [Электронный ресурс]. - Available at: <https://www.apk-inform.com/ru/news/1539806> (accessed: 07.08.2024).

14. Китай-Центральная Азия: открытие новых маршрутов и стремление к новым связям [Электронный ресурс]. - Available at: <https://russian.eurasianet.org/kitai-central'naya-aziya-otkrytie-novyhmarshrutov-i-stramlenie-k-novym-svyazyam> (accessed: 24.05.2024).

15. China Global Investment Tracker. AEI. American Enterprise Institute [Электронный ресурс]. - Available at: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker> (accessed: 16.08.2024).

16. Чжао И., Гнатюк Г.А. Модернизация режима китайско-российского регионального сотрудничества в рамках инициативы «Один пояс, один путь» // Экономика: вчера, сегодня, завтра. – 2023. – № 3А. – С.276-284. <https://doi.org/10.34670/AR.2023.61.87.028>.

Reference

1. Serikkaliev A. Inicijativa «Odin pojas, odin put'» i novaja konfiguracija kazahstansko-kitajskih otnoshenij [«Belt and Road Initiative» and the new configuration of Kazakhstan-Chinese relations]. *Zhurnal vostochnyh issledovanij*, 2023, 107 (4), pp. 24–31. <https://doi.org/10.26577/JOS.2023.v107.i4.03> (in Russian).

2. Vanderhill R., Joireman S. F., & Tulepbayeva R. Between the bear and the dragon: Multivectorism in Kazakhstan as a model strategy for secondary powers. *International Affairs*, 2020, 96, pp. 975–993. <https://doi.org/10.1093/ia/iaaa061>.

3. Tjia L.Y. Fragmented but enduring authoritarianism: Supply-side reform and subnational entrepreneurialism in China's rail delivery services. *The China Quarterly*, 2023, 256, pp. 905–918. <https://doi.org/10.1017/S0305741023000516>.

4. Bitabarova A. G. Unpacking Sino–Central Asian engagement along the new Silk Road: a case study of Kazakhstan. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 2018, 7, pp. 149–173. <https://doi.org/10.1080/24761028.2018.1553226>.

5. Harutyunyan A. China-Kazakhstan: Cooperation within the Belt and Road and Nurly Zhol. *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, 2022, 16, pp. 281–297. <https://doi.org/10.1080/25765949.2022.2128135>.

6. Lim G., Tjia L.Y. nor, & Murashkin N. Opportunities and Challenges of China's Economic Ties with Kazakhstan: Looking Back to Look Forward. *The Chinese Economy*, 2024, pp. 1–14. <https://doi.org/10.1080/10971475.2024.2373643>.

7. Nabiyeva, K. Win-win or Win-lose? China-Kazakhstan Energy Cooperation within the Belt and Road Initiative. Available at: https://www.asienhaus.de/fileadmin/_migrated/news_uploads/Blickwechsel_China-Kazakhstan_Energy_Cooperation_within_the_Belt_and_Road_Initiative.pdf (accessed: 05.07.2024).

8. Kazahstan-Kitaj: kontury i dinamika sotrudnichestva. Available at: <https://kazvedomosti.kz/article/kazahstan-kitaj-kontury-i-dinamika-sotrudnichestva> (accessed: 19.09.2024).

9. Kembayev Z. Development of China–Kazakhstan Cooperation. *Problems of Post-Communism*, 2020, 67(3), pp.204–216. <https://doi.org/10.1080/10758216.2018.1545590>.

10. *Opublikovana chast' spiska iz 55 kazahstansko-kitajskih proektov: MIIR predstavila svoju chast' proektov*. Available at: <https://inbusiness.kz/ru/news/opublikovana-chast-spiska-55-kazahstansko-kitajskih-proektov> (accessed: 18.07.2024).

11. *Kitajsko-kazahstanskoe torgovo-jekonomicheskoe sotrudnichestvo sozdaet novye vozmozhnosti dlja Kazahstana*. Available at: https://www.kt.kz/rus/authors_column/kitajsko-kazahstanskoe_torgovo-ekonomicheskoe_1377961993.html (accessed: 12.08.2024).

12. *Dannye Bjuro nacional'noj statistiki Agentstva po strategicheskomu planirovaniju i reformam RK*. Available at: <https://www.stat.gov.kz> (accessed: 05.07.2024).

13. *Kitaj stal glavnym torgovym partnerom Kazahstana*. Available at: <https://www.apk-inform.com/ru/news/1539806> (accessed: 07.08.2024).

14. *Kitaj-Central'naja Azija: otkrytie novyh marshrutov i stremlenie k novym svjazjam*. Available at: <https://russian.eurasianet.org/kitai-central'naya-aziya-otkrytie-novyhmarshrutov-i-stramlenie-k-novym-svyazyam> (accessed: 24.05.2024).

15. *China Global Investment Tracker*. AEI. American Enterprise Institute. Available at: <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker> (accessed: 16.08.2024).

16. Chzhao I., Gnatjuk G.A. Modernizacija rezhima kitajsko-rossijskogo regional'nogo sotrudnichestva v ramkah inicijativy «Odin pojas, odin put'» [Modernization of the regime of Sino-Russian regional cooperation in the framework of the «One Belt, One Road» initiative]. *Jekonomika: vchera, segodnja, zavtra*, 2023, 3A, pp. 276-284. <https://doi.org/10.34670/AR.2023.61.87.028> (in Russian).

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО КАЗАХСТАНА И КИТАЯ: ПРЕДПОСЫЛКИ, ФАКТОРЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Г.М. Дүйсен¹, Г.Е. Рахим², А.Н. Копбосынова^{1*}

¹Институт Востоковедения им. Р.Б.Сулейменова КН МНВО РК, Алматы, Казахстан

²Казахский национальный педагогический университет им. Абая, Алматы, Казахстан

Резюме. Экономическое сотрудничество между Казахстаном и Китаем основано на географической близости, взаимной заинтересованности в развитии торговли и инвестиционных проектов, а также исторически сложившихся связях. Стремительный рост экономики Китая и его высокая потребность в энергетических ресурсах делают Казахстан важным партнером в области поставок нефти, газа и полезных ископаемых. Казахстан, в свою очередь, заинтересован в китайских инвестициях в инфраструктуру и высокотехнологичные отрасли, способствуя диверсификации экономики страны. Реализация инициативы Экономический пояс Шелкового пути укрепляет транзитный потенциал Казахстана, превращая его в важное звено международной логистики. Развитие сотрудничества сопровождается увеличением двусторонней торговли и совместных инвестиционных проектов, подчеркивая значимость казахстанско-китайского партнерства для устойчивого экономического роста. Помимо энергетического сектора, наблюдается активизация сотрудничества в сельском хозяйстве, обрабатывающей промышленности и цифровых технологиях, усиливая экономическую устойчивость Казахстана. Целью исследования является анализ предпосылок, тенденций и особенностей казахстанско-китайского экономического сотрудничества, а также выявление факторов, влияющих на его развитие и устойчивость. Методы исследования включают аналитический, историко-сравнительный и статистический подходы для анализа торговых, инвестиционных и энергетических аспектов казахстанско-китайского сотрудничества, с использованием данных международных организаций и статистических агентств Казахстана и Китая.

Ключевые слова: экономическое сотрудничество, инвестиции, инфраструктура, высокотехнологичные отрасли, экономический рост, устойчивое развитие.

ECONOMIC COOPERATION BETWEEN KAZAKHSTAN AND CHINA: PREREQUISITES, FACTORS AND POSSIBILITIES

G.M. Duisen¹, G.Y. Rakhim², A.N. Kopbossynova^{1*}

¹R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies CS MSHE RK, Almaty, Kazakhstan

²Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

Summary. Economic cooperation between Kazakhstan and China is based on geographical proximity, mutual interest in developing trade and investment projects, as well as historically established ties. China's rapid economic growth and high demand for energy resources make Kazakhstan an important partner in the supply of oil, gas and minerals. Kazakhstan, in turn, is interested in Chinese investments in infrastructure and high-tech industries, contributing to the diversification of the country's economy. The implementation of the Silk Road Economic Belt initiative strengthens Kazakhstan's transit potential, turning it into an important link in international logistics. The development of cooperation is accompanied by an increase in bilateral trade and joint investment projects, emphasizing the importance of the Kazakh-Chinese partnership for sustainable economic growth. In addition to the energy sector, there is an intensification of cooperation in agriculture, manufacturing and digital technologies, strengthening the economic resilience of Kazakhstan. The purpose of the study is to analyze the prerequisites, trends and features of Kazakh-Chinese economic cooperation, as well as to identify the factors influencing its development and sustainability. Research methods include analytical, historical-comparative and statistical approaches to analyze trade, investment and energy aspects of Kazakh-Chinese cooperation, using data from international organizations and statistical agencies of Kazakhstan and China.

Keywords: economic cooperation, investment, infrastructure, high-tech industries, economic growth, sustainable development.

Авторлар туралы ақпарат:

Дүйсен Галымжан Мұстахимұлы - э.ғ.д., доцент, ҚР ҒЖБМ ҒК Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институты, Алматы, Қазақстан, e-mail: galyimzhan@inbox.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4352-0482>

Рахим Гаухар Ерланбекқызы - докторант PhD, Абай атындағы қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан, e-mail: gaukhara.m88@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-5349-9322>

Көпбосынова Алуа Нұрланқызы* – кіші ғылыми қызметкер, ҚР ҒЖБМ ҒК Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институты, Алматы, Қазақстан, e-mail: aluakpb@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-1971-4433>

Информация об авторах:

Дүйсен Галымжан Мұстахимұлы - д.э.н., доцент, Институт востоковедения им. Р.Б. Сулейменова КН МНВО РК, Алматы, Казахстан, e-mail: galyimzhan@inbox.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4352-0482>

Рахим Гаухар Ерланбековна – докторант PhD, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан, e-mail: gaukhara.m88@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-5349-9322>

Көпбосынова Алуа Нурланқызы* – младший научный сотрудник, Институт востоковедения им. Р.Б. Сулейменова КН МНВО РК, Алматы, Казахстан, e-mail: aluakpb@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-1971-4433>

Information about the authors:

Duisen Galymzhan - D.Sc. (Economics), Associate Professor, R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies, Almaty, Kazakhstan, e-mail: galyimzhan@inbox.ru, <https://orcid.org/0000-0002-4352-0482>

Rakhim Gaukhar Yerlanbekovna - Abai Kazakh national pedagogical university, Almaty, Kazakhstan, e-mail: gaukhara.m88@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0001-5349-9322>

Kopbossynova Alua Nurlankyzy* – Junior Research Fellow, R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies, Almaty, Kazakhstan, e-mail: aluakpb@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0003-1971-4433>

Алынды: 18.09.2024

Қарауға қабылданды: 02.11.2024

Онлайн қолжетімді: 24.11.2024